

Культура II

12-21-2024

Тиждень #15

Лекція #6:

Українська музика XIX ст.
(прозівка 38 – закінчення)

Лекція #5:

Микола Лисенко
(початок – прозівки 26)

Завдання (з книжки *Українська Культура II*):

Прочитати:

Книжка «Культура II»

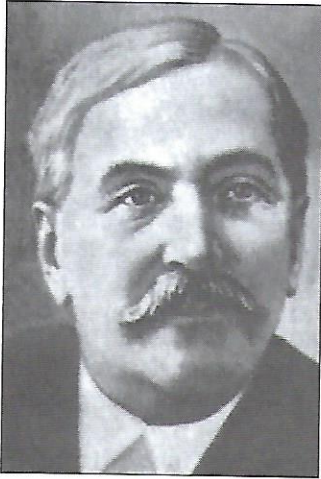
Лекція #5:

Микола Лисенко і національний стиль української музики.
ст. 133-137

Виконати завдання «Закріплення», питання 1-9 на ст. 137 в книжці *Культура II*.

МИКОЛА ЛИСЕНКО І НАЦІОНАЛЬНИЙ СТИЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИКИ

Микола Лисенко (1842-1912) вважається найбільшим українським композитором і батьком української музики. Він — творець національного напрямку ("школи") в українській музиці, що спирався на народню музичну творчість та романтизм.

Микола Лисенко.

ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ

Музичний талант проявив Микола Лисенко ще малим хлопцем, коли почав успішно виступати на концертах з грою на фортепіані. Свій перший музичний твір він написав, коли мав всього дев'ять років. Тоді його великим бажанням було здобути солідну музичну освіту. Для завершення музичних студій він поїхав до однієї з найкращих музичних консерваторій в Німеччині Лейпціг, а згодом і до Петербургу. Пізніше поселився у Києві, де відкрив музичну школу, яка виховала багато композиторів і музичних виконавців. Там він організував хор, з яким об'їжджав усю Україну.

Крім діяльності як композитор, диригент і педагог, був Лисенко і музичним етнографом. У вільний час він мандрував по селах і записував від народу пісні, чимало яких згодом опрацював для хорів та співаків-солістів. Багато цікавився козацькими думами. Написав наукові статті про специфічні риси української народної пісні, про різницю між українськими та російськими народними піснями, про народні музичні інструменти українців та окремо про кобзу і кобзарів. За свою активність в українській громаді він був кілька разів затриманий царською російською поліцією. Взагалі, життя і творчість Лисенка проходили в дуже важких умовах царських заборон української мови і проявів українського культурного життя.

Лисенко прийшов своєю власною дорогою до зрозуміння, яким великим скарбом є українська народня пісня. Хоч походив він з старого козацького роду, батьки виховували його далеко від національних традицій. Але, виростаючи на селі Полтавщини, де скрізь навколо лунали українські пісні і мова, він мав нагоду ближче познайомитись з українською піснею, яку сильно полюбив. Її характер глибоко запав у душу Лисенка, про що свідчить його музика.

*Квартет, організований М. Лисенком.
Справа наліво: М. Лисенко, О. Шевчик, І. Солуха, О. Косухін, В. Алоїз.
Кінець 1870 років.*

Лисенко ставив собі за головну мету створити національну школу (стиль) української музики, як це зробили для своїх народів Е. Гріг (для норвежців), Ж. Сібеліус (для фінляндців), С. Монюшко (для поляків), Б. Сметана (для чехів), М. Глінка (для росіян) і т. д. Усі вони, перебуваючи під впливом ідей романтизму, компонували твори класичної музики на основі або в дусі народної музики власного народу.

КОМПОЗИТОРСЬКА СПАДЩИНА

Творчість Лисенка велика. Написав він:

близько 200 пісень-сольоспівів на слова різних поетів, з них 84 написані до слів Шевченка. Можна сказати, що все у "Кобзарі", що надається для музичної інтерпретації, знайшло собі чудовий музичний вираз у Лисенка;

понад 30 творів для хору;

біля 30 інструментальних творів: квартети, тріо, твори для скрипки і фортепіяна тощо;

4 опери — "Різдвяна ніч", "Утоплена", "Ноктюрн" і "Тарас Бульба", що найкраща серед них, 3 дитячі "оперки" — "Коза Дереза", "Зима й Весна", "Пан Коцький", 8 оперет і п'єс з музичними вставками; з них найбільш популярні "Наталка Полтавка" і "Чорноморці",

понад 400 обробок народніх пісень для хорів, соліста з фортепіяном тощо.

Найкращими творами Лисенка, а рівночасно одними з найкращих в українській музиці його дві кантати для хору і солістів у супроводі оркестри. Це п'ятичастинна **Радуйся, ниво** та **Б'ють пороги**, яку Лисенко не ділив на окремі частини. Обидві кантати написані на слова Шевченка. Це дійсно чудові та могутні твори. Перлинами хорової музики є деякі уривки з його опер, наприклад, **Туман хвилями лягає** з "Утопленої" і "Прославний хор" з **Тараса Бульби**. Серед хорових обробок народних пісень найбільш вражаючими є два циклі "Веснянок", які хори виконують "а капелла".

Велику популярність мають пісні Лисенка на слова Шевченка, серед яких є і сумовито-ліричні і бадьоро-героїчні. Лисенко був дуже близький духом до Шевченка, і тому зумів у своїй музиці до "Кобзаря" вміло передати гарячі Шевченківські почуття до рідного народу та тяжкий біль за його долю.

Популярний церковний гімн "Боже Великий, Єдиний" написаний Лисенком, як і пісні "Вічний Революціонер", на слова Франка, та "Огні горять". Опера "Тарас Бульба" увійшла до репертуару кількох оперних театрів в Україні, хоч вона складна і вимагає складного сценічного оформлення. Деякі арії з "Тараса Бульби" настільки гарні, що їх залюбки включають солісти у свої виступи.

До кращих оркестрових творів належать "Друга українська рапсодія" та увертюра (оркестровий вступ) до опери "Тарас Бульба".

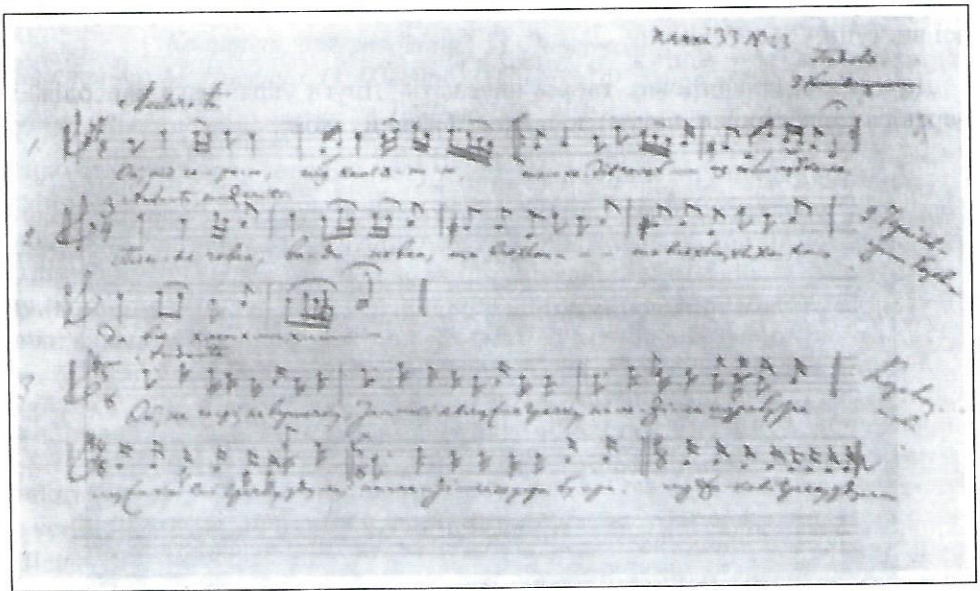

*М. Лисенко серед діячів української культури.
Сидять: А. Бакалінський, К. Стеценко, М. Лисенко, В. Самійленко;
стоять: О. Кошиць, К. Гончар, О. Коваленко.*

ЗНАЧЕННЯ М. ЛИСЕНКА В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИКИ

Більше, як будь-хто інший, Лисенко спричинився до піднесення рівня української музики і її наближення до шляхів, якими розвивалась світова класична музика. Він був музичним піонером, бо перед ним українські композитори або писали тільки церковні твори, “італійські опери”, або складали сентиментальні твори невисокого рівня. Лисенко, натомість, старався піднести українську музику на рівень світової музики. Взагалі, його музичні твори і діяльність дали величезний поштовх українському музичному життю і вивели українську музику на нові шляхи та висоти.

Лисенко відкрив в українській народній музиці багате джерело для музичної творчості. Він показав шляхи використання цього багатства при компонуванні творів в класичних формах. Його творчість надихнула багато українських композиторів творити композиції, глибоко пов'язані з характером та традиціями чудової української народної музики. Цим Лисенко вказав на шляхи розвитку класичної української музики.

Записи народних пісень з Чернігівщини. Автограф М. Лисенка.

Пояснення слів

завершення — completion
надихнути — inspire
поштовх — push
увертюра — overture

кантата — cantata
пописуватися — to distinguish oneself
репертуар — repertory

Закріплення 14

1. Хто має славу найбільшого українського композитора?
2. Поясніть, чому Микола Лисенко займає таке важливе місце в історії української музики і навіть вважається батьком української музики.
3. Чим Лисенко подібний у своїй творчості до таких інтернаціональних композиторів, як Едвард Гріг, Бедрік Сметана й Михайло Глінка?
4. Якою діяльністю, крім композиторської, займався ще Микола Лисенко?
5. До якого джерела звертався найбільше Лисенко у своїй музичній творчості?
6. Хоч батьки Лисенка не виховували його в українському дусі, він глибоко полюбив українську музику. Як це сталося?
7. Подайте основні напрямки музичної творчості Лисенка.
8. На слова якого українського поета написав найбільше своїх творів Микола Лисенко?
9. Які твори Миколи Лисенка ви вже мали нагоду почути?

Вправа: дати приклад кожного жанру, базуючись на творчості М. Лисенка.

1. кантата для хору
2. музична комедія (оперета):
3. оркестровий твір:
4. хоровий твір:
5. церковний твір:
6. твір на слова Т. Шевченка:
7. дитяча "оперка":
8. пісня на слова І. Франка: